

Odeljenje za ljudska prava i zajednice

Sektor za nadgledanje pravnog sistema

CENTRI ZA SOCIJALNI RAD U GRAĐANSKIM POSTUPCIMA

Izdanje 2

mart 2010.

Centri za socijalni rad u građanskim postupcima

Misija Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju na Kosovu (OEBS) je zabrinuta da se može povrediti domaće pravo i međunarodni standardi ljudskih prava zbog propusta sudova da traže stručni savet centara za socijalni rad (CSR) u predmetima u kojima je njihovo stručno mišljenje presudno i predviđeno zakonom. S druge strane, OEBS je zabrinut i zbog povremenih propusta CSR-a da u razumnom roku odgovore na zahteve za stručni savet koje im šalju sudovi.

Osim na potencijalnu povredu međunarodnog prava, ova praksa može negativno da utiče i na uživanje prava stranaka na pravedno suđenje u razumnom roku koje je sadržano u članu 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama (ECHR).

Konvencija UN o pravima deteta (CRC) nalaže da se u svim sudskim postupcima koji uključuju decu u obzir prvo uzimaju najbolji interesi deteta.¹ Osim toga, u svim sudskim postupcima koji se tiču deteta, njemu se mora pruži mogućnost da bude saslušano neposredno ili preko zastupnika ili odgovarajućeg organa.²

Kosovski pravni okvir se bavi ovim normativnim pravnim zahtevima delimično preko Zakona o porodičnim i socijalnim uslugama,³ koji predviđa da svaka opština na Kosovu uspostavi i održava CSR.⁴ CSR je javna ustanova „u kojoj rade stručnjaci sa odgovarajućom obukom i kvalifikacijama (službenici za socijalne usluge)“ zaduženi za vršenje dužnosti predviđenih zakonom i pružanje socijalnih i porodičnih usluga u ime Ministarstva za rad i socijalnu zaštitu.⁵ Štaviše, CSR funkcioniše kao organ starateljstva i vrši dužnosti koje ova funkcija zahteva shodno relevantnim kosovskim

¹ Član 3 (1) predviđa da „[u] svim aktivnostima koje se tiču dece, bez obzira da li ih preduzimaju javne ili privatne institucije socijalnog staranja, sudovi, administrativni organi ili zakonodavna tela, najbolji interesi deteta biće od prvenstvenog značaja.“

² Član 12, CRC. Ceo tekst CRC-a može se naći na: <http://www2.ohchr.org/english/law/crc.htm>. Osim toga, deca žrtve moraju imati pristup i efikasnoj pomoći stručnjaka koji su prošli relevantnu obuku. Videti *Smernice UN-a za pravosuđe u predmetima u koje su umešana deca kao žrtve i svedoci krivičnih dela*, u Rezoluciji ECOSOC-a 2005/20 od 22. jula 2005, stav 22 *et sequentes*.

³ Član 9.1. Ovaj zakon predviđa da najbolji interesi deteta budu „osnovno i najvažnije merilo koje se uzima u obzir“ u „svim pitanjima vezanim za pružanja usluga deci i porodicama.“ Zakon br. 02/L-17 i Uredba UNMIK-a br. 2005/46 o proglašenju Zakona o socijalnim i porodičnim uslugama koji je usvojila Skupština Kosova i koji je proglašen 14. oktobra 2005, (u daljem tekstu: Zakon o socijalnim i porodičnim uslugama).

⁴ Član 7.1, Zakon o socijalnim i porodičnim uslugama.

⁵ Član 7.1. i 7.2. Zakona o socijalnim i porodičnim uslugama. Član 1.3. Zakona o socijalnim i porodičnim uslugama definiše organ starateljstva kao „telo u okviru Centra za socijalni rad koje je odgovorno za zaštitu dece.“ U tekstu na albanskom jeziku, organ starateljstva je „organi i kujdestarisë“, što je fraza koja se, kako se čini, u kosovskom pravnom okviru naizmenično prevodi kao „guardianship authority“ (na srpskom: organ starateljstva) i „custodian body“ (na srpskom: organ starateljstva). Član 6. Zakona o porodici glasi „(1) Zaštitu i pomoć porodici vrši nadležno telo opštinske administracije odgovorno za pitanja socijalne pomoći. (2) Organ starateljstva je administrativno opštinsko telo nadležno za socijalna pitanja. Sastoji od grupe stručnjaka sa profesionalnim radnim iskustvom iz konkretne oblasti rada. (3) Organ starateljstva može da bude i telo (grupa stručnjaka) posebne društvene ustanove koju je osnovala skupština opštine za vršenje ovih dužnosti [...]“

zakonima.⁶ U slučajevima koji su predviđeni relevantnim zakonima, CSR mora davati i stručni savet sudovima na njihov zahtev.⁷

Kosovski pravni okvir predviđa određene vrste građanskih postupaka u kojima sudovi moraju tražiti savet stručnjaka iz relevantnog CSR. U tim slučajevima sud traži od CSR da ispita i da stručnu procenu socijalnih okolnosti konkretnog lica i preporuke za njegovo buduće zbrinjavanje.⁸ U posebnim uslovima predviđenih zakonom, sud može tražiti od CSR-a da sprovede postupak pomirenja supružnika u bračnim sporovima.⁹ CSR mora podneti izveštaj sudu za svaki takav slučaj.¹⁰ Štaviše, shodno zakonu, u slučaju za koji se traži izveštaj (stručni savet) od CSR-a, sud ne može doneti konačnu odluku dok pažljivo ne razmotri njegov sadržaj i preporuke.¹¹

Uprkos jasnim obavezama CSR-a, koje su propisane i kosovskim pravnim okvirom i međunarodnim pravom ljudskih prava,¹² OEBS je uočio slučajeve u koje su umešani maloletnici, a u kojima CSR nije zaštitio najbolje interese deteta. OEBS je već izveštavao o ulozi i učinku CSR-a u sudskim postupcima u koje su umešani maloletnici, gde je naveo slučajeve nasilja u porodici za koje sudovi nisu pozvali predstavnika CSR-a ili se propisno pozvani predstavnik CSR-a nije pojavio na ročištu a sud je ipak nastavio sa postupkom.¹³

Uloga i učinak CSR-a

Kad god su u građanske postupke umešana deca, sud može tražiti od CSR-a stručnu procenu.¹⁴ Takav izveštaj treba podneti sudu u roku od 21 dana od dana podnošenja zahteva, osim ako nije drugačije navedeno u zahtevu.¹⁵ CSR u svojstvu organa starateljstva koji učestvuje u postupcima iz oblasti porodičnog zakona ima aktivniju ulogu. Organ starateljstva je ovlašćen da daje predloge za zaštitu prava i interesa dece, da predstavlja činjenice koje su stranke izostavile, da predlaže iznošenje potrebnih dokaza, da upotrebljava pravne lekove i preduzima druge parnične radnje. Sud je dužan da pozove organ starateljstva na sva sudska ročišta i da mu uruči sve odluke.¹⁶ Osim toga, u slučajevima nasilja u porodici, tokom razmatranja molbe za izdavanje nalog za zaštitu, sud može saslušati predstavnika CSR-a kada je podnosilac molbe

⁶ Član 7.2. Zakona o socijalnim i porodičnim uslugama. Za konkretne dužnosti CSR-a u pogledu građanskih postupaka videti i: član 80-83, 140, 143, 148.3, 150-154, 161. Uredbe UNMIK-a 2006/7 kojom je proglašen Zakon Kosova o porodici br. 2004/32 (u daljem tekstu: Zakon o porodici); član 7.2. Uredbe UNMIK-a 2003/12 o zaštiti od nasilja u porodici; član 73-78. i 82.2. Zakona o parničnom postupku; i član 4.3. (između ostalog) Zakona o vanparničnom postupku.

⁷ Član 14.1, Zakon o socijalnim i porodičnim uslugama.

⁸ Član 14.1, Zakon o socijalnim i porodičnim uslugama.

⁹ Član 80, Zakon o porodici.

¹⁰ Član 14.2, Zakon o socijalnim i porodičnim uslugama.

¹¹ Član 14.3, Zakon o socijalnim i porodičnim uslugama.

¹² Član 12 i 9.5, Zakon o socijalnim i porodičnim uslugama.

¹³ Videti mesečne izveštaje LSMS-a: Sudski postupci u vezi sa nasiljem u porodici (novembar 2009); i „Propust sudova da uključe organ starateljstva u brakorazvodne postupke krši važeći zakon“ (decembar 2005); videti i javni „Izveštaj o slučajevima nasilja u porodici na Kosovu“ (juli 2007).

¹⁴ Član 14, Zakon o socijalnim i porodičnim uslugama.

¹⁵ Član 14.2, Zakon o socijalnim i porodičnim uslugama.

¹⁶ Član 6.4, Zakon o porodici.

mlađi od 18 godina, ako navodna dela nasilja utiču na lica mlađa od 18 godina ili ako neko lice nema pravnu sposobnost.¹⁷

OEBS je uočio slučajeve kada CSR nije izvršio svoju dužnost, kao i slučajeve kada sud nije tražio stručno mišljenje CSR-a ili njegovo učešće u građanskim postupcima, kako je predviđeno zakonom. Na primer:

Dana 17. septembra 2008, u sudu u regionu Pejë/Peći, tužiteljka je podnela tužbu tražeći kontakt sa svojim detetom koje je rođeno u vanbračnoj vezi. Tuženi je 21. oktobra 2008. poslao pismeni odgovor gde je predložio sudu da odbije zahtev tužilje kao neosnovan jer dete ne poznaje svoju majku. Na ročištu održanom 12. oktobra 2008. sud je tražio izveštaj stručnjaka. Ročište je zakazano za 14. januar 2009. Izveštaj CSR-a je stigao u sud 22. januara 2009, više od nedelju dana od dana održavanja ročišta. Osim toga, sud je pozvao i tražio prisustvo predstavnika CSR-a na ročištu zakazanom za 14. januar 2009. Predstavnik CSR-a nije bio prisutan na ovom ročištu, a sud nikada od CSR-a nije dobio objašnjenje zašto nije odgovoreno na zahtev suda.

U avgustu 2009, u sudu u regionu Prizrenu počeo je slučaj starateljstva nad detetom između stranaka koje imaju dvoje maloletne dece rođene u vanbračnoj vezi. Tužilja, majka dece, pokrenula je i postupak nasilja u porodici zbog navodnog nasilja koje je trpela od strane tuženog, oca njene dece. Tuženi je tokom postupka istakao problem duševnog zdravlja tužilje. Zakon o porodici predviđa da u slučajevima kada roditelji ne mogu da se dogovore, odluku o starateljstvu nad detetom donosi sud nakon što sasluša mišljenje i predlog organa starateljstva i ispita sve relevantne okolnosti slučaja.¹⁸ Međutim, u ovom procesu dokazni postupak uopšte nije izveden a sud nije pozvao ili tražio stručno mišljenje CSR-a. Očigledno je da je to u suprotnosti sa domaćim pravom i međunarodnim standardima ljudskih prava.¹⁹ Ovo posebno zabrinjava kada se uzme u obzir da su stranke navele ozbiljne optužbe koje uključuju nasilje u porodici i probleme sa duševnim zdravljem potencijalnih staratelja²⁰ dece. Ako su navodi bili osnovani, ovo bi moglo da utiče na razvoj i dobrobit dece.

¹⁷ Član 7.2. i 7.3, Uredba UNMIK-a 2003/12 o zaštiti od nasilja u porodici. Kako je rečeno u OEBS-ovom „Izveštaju o slučajevima nasilja u porodici na Kosovu“ iz 2007, Uredba UNMIK-a 2003/12 ne nalaže uključivanje CSR-a u takve postupke. Preciznije, zakon predviđa da predstavnik CSR-a „može biti saslušan.“

¹⁸ Član 140.2, Zakon o porodici.

¹⁹ Član 3.3 CRC predviđa da „će strane ugovornice obezbediti da institucije, službe i ustanove odgovorne za brigu o deci i njihovu zaštitu poštovati standarde koje su utvrdili nadležni organi, posebno u oblasti bezbednosti, zdravlja, u pogledu broju i podobnosti njihovog osoblja, kao i kompetentnog nadzora.“

²⁰ Član 236. Zakona o porodici predviđa da „(1) Organ starateljstva postavlja staratelja licu pod starateljstvom. (2) Za staratelja može da bude postavljeno lice koje ima lična svojstva i sposobnosti potrebne za vršenje dužnosti staratelja i koje prethodno da pristanak da bude staratelj. (3) Za staratelja treba prvenstveno da bude postavljeno lice iz porodice lica koje treba da bude stavljeno pod starateljstvo. Organ starateljstva odlučuje da li je takvo rešenje u interesu lica pod starateljstvom.“ Član 244. Zakona o porodici navodi obaveze staratelja „(1) Staratelj je naročito obavezan da se savesno stara i vodi računa o ličnosti i pravima i interesima lica koje se nalazi pod starateljstvom i da upravlja imovinom tog lica uz dužnu pažnju, te da obaveštava organ starateljstva o toku svog rada. (2) Staratelj je naročito obavezan da, uz pomoć organa starateljstva, iskoristi sva

Shodno važećem zakonu, sud je u oba slučaja trebao da sasluša mišljenje i predlog organa starateljstva i ispita sve relevantne okolnosti slučaja. Osim toga, predstavnik CSR trebao je da bude prisutan na sudskim ročištima kako bi svedočio i zastupao najbolje interese dece i dao preporuke za njihovo buduće zbrinjavanje.

Zakasnelo iznošenje stručne procene CSR

U predmetima u kojima je potreban stručni savet CSR, sud ne može doneti konačno rešenje dok propisno ne razmotri sadržaj i preporuke tog stručnog saveta.²¹ Dakle, Zakon je konkretan i predviđa da nakon podnošenja sudskog zahteva, direktor CSR svom službeniku nalaže da pokrene istragu kako bi obezbedio da sud dobije traženi izveštaj najkasnije 21 dan od dana podnošenja zahteva, osim ako u zahtevu nije drukčije navedeno.²² Međutim, rok se produžava u slučaju kada CSR vodi postupak pomirenja u bračnim sporovima. Zakon predviđa da „postupak pomirenja pred organom starateljstva ne može trajati duže od tri meseca ali se može produžiti ako se supružnici dogovore [...]“ a CSR bez odlaganja podnosi sudu izveštaj o ishodu postupka pomirenja pred sudom.²³

OEBS je nadgledao predmete u kojima CSR nije bio ekspeditivan u pogledu podnošenja pisanih izveštaja, koje su zahtevali sudovi, u zakonskom roku, zbog čega je došlo do kašnjenja u građanskim postupcima. Na primer:

U sudu u regionu Pejë/Peći, tužilac je 31. januara 2008. podneo zahtev za raskid braka zbog ozbiljnog pogoršanja bračnih odnosa. Sud je istog dana, putem pisanog podneska, preneo postupak pomirenja na organ starateljstva. Dana 12. juna 2008, CSR je podneo sudu izveštaj o pomirenju u kojem se navodi da postupak pomirenja nije uspeo jer nije bilo moguće uspostaviti kontakt sa tužiocem koji živi u inostranstvu. Izveštaj CSR je dobijen šest meseci nakon što je podnet sudski zahtev, zbog čega je došlo do velikog kašnjenja u sudskom postupku.

Tužilja iz regiona Prizrena je 9. juna 2009. podnela zahtev za raskid braka zbog navodnog fizičkog i mentalnog zlostavljanja koje su ona i njeno troje dece (od koje je jedno maloletno) doživeli od tužene strane. Sud je na ročištu za glavnu raspravu, održanom 30. juna 2009, odlučio da od CSR zatraži pokretanje postupka pomirenja i tražio je njegovo mišljenje o starateljstvu nad decom. Pet meseci kasnije, 2. decembra 2009, održano je sledeće ročište. Tokom ročišta, predsedavajući sudija je izjavio da je neposredan uzrok kašnjenja zakasneli odgovor CSR, koji je dobijen tek 9. novembra 2009. Zakon o parničnom postupku navodi da se „ročište za glavnu raspravu ne može odlagati na neodređeno vreme“ i dodatno navodi da se „ročište za glavnu raspravu ne sme odlagati više od 30 dana, osim u slučajevima

potrebna sredstva socijalnog staranja kako bi obezbedio materijalna sredstva potrebna za sprovođenje mera za staranje.“

²¹ Član 14.3, Zakon o socijalnim i porodičnim uslugama.

²² Član 14.2, Zakon o socijalnim i porodičnim uslugama.

²³ Postupak pomirenja se može produžiti ako se supružnici slože da nastave postupak nakon isteka roka. Član 83, Zakon Kosova o porodici.

predviđenim zakonom“.²⁴ Činjenica da je sud morao da čeka pet meseci pre nego što je dobio izveštaj od CSR, zbog čega je došlo do kašnjenja u zakazivanju novog ročišta, jasno pokazuje kako nereagovanje CSR-a neposredno utiče na trajanje postupaka. Osim toga, uprkos ovom kašnjenju, sud nije kaznio CSR za nepodnošenje izveštaja u roku predviđenom zakonom.

Evropski sud za ljudska prava (ECtHR) je konstatovao da ECHR organima vlasti nameće „dužnost da organizuju svoje pravosudne sisteme na takav način da njihovi sudovi mogu da ispune sve njihove uslove“²⁵ i potvrdio da „Konvencija podvlači važnost zadovoljavanja pravde bez kašnjenja koja mogu ugroziti njenu delotvornost i kredibilitet“.²⁶ U gore navedenim primerima, uprkos izričitim zakonskim rokovima, sudovi su od CSR dobijali stručne izveštaje tek nakon velikog kašnjenja. Što se tiče prava na suđenje u razumnom roku, ECtHR zaključuje da „se ne mora navesti koji je domaći organ vlasti kriv za ovu povredu: radi se jedino o [...] odgovornosti države“.²⁷ Periodi produžene neaktivnosti od strane relevantnih organa predstavljaju povredu prava na suđenje u razumnom roku. Samim tim, propust sudova da blagovremeno zatraže stručno mišljenje od CSR ili propust CSR da blagovremeno dostavi stručno mišljenje doveo je do prolongiranja postupaka i tako uticao na pravo na suđenje u razumnom roku.

OEBS dodatno konstatuje da, prema zakonu, sud može da kazni veštaka u predmetima ako oni bez opravdanih razloga ne podnesu pisane izveštaju u zakonskom roku.²⁸ Međutim, OEBS do sada nije uočio nijedna slučaj u kojem je CSR kažnjen u skladu sa ovom odredbom.

Domaći zakon predviđa da stručno mišljenje CSR bude deo njegove proceduralne zaštite namenjene obezbeđivanju posebne nege i zaštite za decu umešanu u građanske postupke. Samim tim, svako kašnjenje u razmatranju stručne procene CSR ne samo da utiče na prava dece već i na prava drugih lica neposredno uključenih u predmet. Ovakva nepotrebna kašnjenja mogu takođe povećati ionako veliki zaostatak nerešenih građanskih predmeta u sudovima, narušavajući time sposobnost sudova da blagovremeno donesu presude u novim predmetima.

Nedoumice oko uloge CSR

Uloga CSR u građanskim postupcima od suštinskog je značaja u zaštiti najboljeg interesa deteta. U stvarima koje su u nadležnosti građanskih sudova, CSR su ograničeni zakonom da daju samo stručno mišljenje i preporuke. Bez obzira na to, OEBS je nadgledao građanske postupke u kojima strankama, njihovim pravnim zastupnicima i CSR-u nije bilo jasno koja je uloga i odgovornost CSR. Štaviše, u tim predmetima sud nije intervenisao kako bi razjasnio funkciju CSR-a. Na primer:

²⁴ Član 441, stav 1. i 2, 2008, Zakon o parničnom postupku.

²⁵ Salesi protiv Italije, presuda od 26. februara 1993, Serije A br. 257-E, strana 60, stav 24.

²⁶ *Katte Klitsche de la Grange protiv Italije*, presuda od 27. oktobra 1994, Serije A br. 293-B, strana 39, stav 61. Videti takođe, *H. protiv Francuske*, Prijava br. 10073/82, presuda od 24. oktobra 1989, stav 58.

²⁷ *Zimmermann i Steiner protiv Švajcarske*, Prijava br. 8737/79, presuda od 13. jula 1983, stav 32.

²⁸ Član 293.1, Zakon o parničnom postupku iz 2008. predviđa sledeće: „Sud može da kazni novčano u iznosu do 1000 evra veštaka koji bez opravdanih razloga ne podnese svoje mišljenje u propisanom roku [...]“.

U sudu u regionu Prizrena, tužilja je tražila starateljstvo nad maloletnim detetom i alimentaciju. Tužilja je zahtevala od suda da se pribavi mišljenje CSR. Zahtev je podržao i ovlašćeni zastupnik tužene strane. Međutim, za vreme ročišta održanog 21. oktobra 2009, ovlašćeni zastupnik tužene strane izjavio je da je CSR odlučio da starateljstvo nad detetom pripadne tuženoj strani, ocu. Ovlašćeni zastupnik tužene strane zatim je izjavio da su odlukom CSR regulisani kontakti između majke i deteta. Jasno je da je došlo do zabune oko toga koja je uloga CSR. Prema zakonu, u slučajevima kada su roditelji razdvojeni i ne mogu da se dogovore sa kim će živeti deca, odluku o tome donosi sud a ne CSR.²⁹ Slično tome, u predmetima u kojima dete živi samo sa jednim roditeljem ili kod trećeg lica ili u ustanovi, a roditelji ne mogu postići dogovor, zakon predviđa da odluku o tome gde će živeti dete donosi sud a ne, da ponovimo, CSR.³⁰ Centar za socijalni rad nije sud, već samo može da dostavi sudu svoje stručno mišljenje i preporuke. Uprkos tome, u gore navedenom predmetu, sudija nije intervenisao kako bi objasnio izričitu nadležnost suda u predmetnoj stvari.³¹

U sudu u regionu Pejë/Peći, tužilac je 15. avgusta 2008. podneo zahtev za raskid braka. Obe strane su živеле u inostranstvu i imale su dvoje maloletne dece koja su živela na Kosovu sa dedom. Deda je 17. oktobra 2008. podneo zahtev CSR da decu dodele pod njegovo starateljstvo. CSR je 22. oktobra 2008. doneo odluku da deda bude staralac. Na ročištu održanom 20. marta 2009, sud je usvojio predlog tužioca da se CSR-u uputi zahtev za detaljan izveštaj o uslovima u kojima deca žive kod svog dede, kao i da se provere ekonomsko-finansijski uslovi tužene strane. Međutim, uprkos zahtevima koje je sud uputio 11. juna 2009. i 10. septembra 2009, CSR nije dostavio relevantne spise predmeta sudu do 19. oktobra 2009.

Postupci centara za socijalni rad u ovim predmetima podstiču mnoga pitanja u vezi sa njihovom nadležnošću u odnosu na onu koju ima sud. Kao prvo, organ starateljstva je pokrenuo i doneo odluku o starateljstvu nad decom iako je pred sudom bilo u toku suđenje koje je trebalo da odluči po tom pitanju.³² Prema zakonu, CSR treba samo da dostavi mišljenje i predlog sudu nakon što sud to zatraži.³³ Kao drugo, zakon predviđa da „[o]sim u slučaju kratkoročnih hitnih mera, dete ne sme ostati bez brige jednog ili oba roditelja ili staraoca bez njihove saglasnosti ili sudskog naloga“.³⁴ Štaviše, CRC navodi da su organi vlasti „[...] dužni da obezbede da dete ne bude odvojeno od svojih roditelja protiv njihove volje, osim kada nakon sudskog razmatranja nadležni organi, u skladu sa važećim zakonom i procedurama, odluče da je takvo odvajanje

²⁹ Član 139, stav 2, Zakon o porodici.

³⁰ Član 145, Zakon o porodici.

³¹ „Sud obaveštava stranu koju zastupa advokat o proceduralnim merama, kada smatra da zastupnik ne vrši svoju dužnost na profesionalni način.“ Član 11, stav 2. Zakona o parničnom postupku iz 2008.

³² Član 140.1. Zakona o porodici predviđa da „[...] u bračnim sporovima nadležni sud donosi presudu o raskidu braka [...] ovom presudom sud takođe donosi odluku o pitanju starateljstva [...]” dok član 140.2. istog zakona predviđa da „[...] sud nakon što sasluša mišljenje i predlog organa starateljstva [...] donosi odluku“.

³³ Član 14.1. Zakona o socijalnim i porodičnim uslugama; i član 140.2. Zakona o porodici.

³⁴ Član 10.3. Zakona o socijalnim i porodičnim uslugama.

neophodno za najbolje interese deteta“.³⁵ Uprkos ovim jasnim zakonskim odredbama, CSR je doneo odluku o starateljstvu nad decom, a sud nikada nije osporio nadležnost CSR da to uradi. Propust CSR da sudu dostavi spise takođe je doveo do velikog kašnjenja u postupku.

ZAKLJUČAK

Zakon pre svega zahteva stručnost CSR u predmetima koji se odnose na decu. Kada sud ne zahteva stručni savet CSR u predmetima u kojima je njegovo mišljenje važno, ili kada CSR zanemari odgovor ili ne odgovori u razumnom roku na zahtev suda za stručno mišljenje, ugroženi su najbolji interesi deteta koje je umešano u takve postupke. Ovo utiče i na prava drugih pojedinaca koji su neposredno umešani u predmet, a može se negativno uticati i na prava stranaka sadržana u pravu na pravično suđenje, posebno pravo na suđenje u razumnom roku. Osim toga, nedoumice oko uloge i odgovornosti CSR, odnosno suda, mogu dovesti do pogrešne primene zakona.

Odnos između sudova i CSR, kada funkcioniše na način predviđen kosovskim pravnim okvirom, trebalo bi da bude takav da podstiče zaštitu i zastupanje najboljih interesa dece. Angažovanje CSR u građanskim postupcima osmišljeno je da funkcioniše kao zaštita za prava dece, koja spadaju u najugroženije članove društva. Prisustvo i stručnost CSR je od suštinske važnosti ne samo da bi se ispunili zakonski uslovi već i da bi se obezbedilo da Kosovo ispunjava obaveze utvrđene u CRC-u.

PREPORUKE

U smislu gore navedenog, OEBS predlaže sledeće:

- Sudije bi trebalo da poštuju relevantne zakone i blagovremeno podnose zahteve CSR za stručnu procenu i, ako je to potrebno, prisustvovanje ročištima.
- Sudije bi trebalo da razjasne ulogu i funkcije suda, u odnosu na CSR, da bi se izbegla konfuzija.
- Sudije bi trebalo da obezbede prisustvo predstavnika CSR u slučajevima nasilja u porodici, koji se odnose na postupke u koje su umešani maloletnici.
- Sudije bi trebalo da koriste svoja zakonska ovlašćenja, ako je to potrebno, da novčano kazne CSR i njihove stručnjake, zbog propusta da na vreme dostave pisane izveštaje.
- Kosovski pravni okvir bi trebalo da bude jasan i konkretan u pogledu obaveze sudova da zahtevaju stručno mišljenje i/ili pozovu predstavnika CSR.
- CSR bi trebalo da obezbede da njihov učinak bude u skladu sa važećim zakonima i međunarodnim mehanizmima za ljudska prava, posebno u pogledu zakonskih rokova.
- Kosovski institut za pravosuđe bi trebalo da nastavi da obučava aktivne sudije i kandidate za sudije o stručnoj proceni CSR, zakonskim rokovima i njihovoj ulozi u relevantnim građanskim postupcima.

³⁵ Član 9, CRC. Videti i članove 10.4, 10.5, 10.11, 10.1 – 10.15. Zakona o socijalnim i porodičnim uslugama.